

ЕСТЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

рівня знань необхідного для вступу до вищих навчальних закладів.

На нашу думку, ці та інші заходи приведуть до лав професійно-технічної освіти справді обдаровану, талановиту молодь, яка творитиме майбутнє.

1. Закон України "Про професійно-технічну освіту". – К., 1998.

2. Національна доктрина розвитку освіти. – К., 2002.

3. Головатий М.Ф. Панасюк М.Б. Соціальна політика і соціальна робота: термінологічно-понятійний словник. – К., 2005. – С. 334 – 336.

4. Камінецький Я.Г., Клим Б.І., Копельчак М.П., Криницька Л.Я., Субтельна Г.В. Управління підготовкою кваліфікованих робітників та

фахівців у регіоні: організаційно-педагогічні та економічні засади: Монографія / Я.Г. Камінецький. – Львів, 2004. – 384 с.

5. Камінецький Я.Г. Професійно-технічна освіта: виклики сьогодення і потреби системних змін//Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – №6. – С. 238.

6. Копельчак М.П. Теоретико-методологічні засади підприємницької діяльності професійно-технічного навчального закладу в умовах ринку. Організаційно-економічні механізми функціонування професійно-технічної освіти в ринкових умовах: Монографія / Я.Г. Камінецький. – Львів: Сполом. – С. 116 – 127.

7. Тойнби А.Дж. Постижение истории. – М., 1991. – С. 9.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2009

УДК 378.124.036

Сергій Барвік, доцент кафедри музичної педагогіки
Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту,
заслужений артист України

ЕСТЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

Дана стаття спрямована на розкриття естетичних та аксіологічних вимірів у самовдосконаленні молодого педагога у роботі з учнями через самоосвіту, навчання, виховання. Однією з форм естетизації освітньо-виховного процесу є музичне мистецтво, яке здатне якнайглибше проникнути у світ підсвідомого й вплинути на світосприйняття як учнів, так і самого вчителя.

Ключові слова: самовдосконалення, молодий педагог, естетичні основи, музика.

Постановка проблеми. Проблема післядипломного вдосконалення особистості педагога засобами музичного мистецтва є однією з важливих проблем у сучасному постіндустріальному суспільстві, оскільки процеси демократизації сучасного українського суспільства привели до помітної динамізації, оновлення й збагачення національної освіти. Одночасно ці процеси викликали суттєвий перегляд вимог до педагогічних кадрів. На сьогодні пріоритетного значення в покращенні фахової підготовки та післядипломному вдосконаленню особистості молодого педагога набуває вміння чітко орієнтуватись у вирі інформативних технологій і впевнено відбирати необхідне, вартісне, посправжньому новітнє.

З аналізу сучасного стану вітчизняної освіти можна зробити висновок про взаємодію двох

різноспрямованих факторів. Так, зовнішній пов'язаний з драматичною зміною ціннісних орієнтирів, зниженням рівня фінансування, погіршенням матеріального забезпечення освітніх закладів; внутрішній свідчить про те, що рушійною силою розвитку сучасної освіти є інноваційний рух, який набуває дедалі більшої масштабності.

Особливо важливим самовдосконалення молодого педагога стає в період загальнодержавної модернізації системи загальноосвітньої школи, коли кожного трудового дня перед молодим педагогом постійно виникають невідповідності між накопиченими в педагогічному ВНЗ знаннями, тільки що сформованими на основі невеликого педагогічного досвіду навичками, покликаними вирішувати завдання, що ставились педагогу попередніми вимогами загальноосвітньої школи, й новими, ще не досить чітко усвідомленими

ЕСТЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

завданнями модернізованої загальноосвітньої школи.

Мета даної статті – вказати творчі та естетичні шляхи для досягнення безперервного, якісного та ефективного самовдосконалення молодого викладача в післядипломний період, де б естетичні чинники були орієнтиром і каталізатором у створенні вдосконаленої моделі вчителя музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі самовдосконалення молодого педагога присвячено цілий ряд робіт професора Л. Бочкарьова (зав. кафедрою педагогіки і психології КРПКиПКО), Л. Баженової (доктора педагогічних наук НПУ ім. Драгоманова), Т. Рейзенкінд, доцентів УжНУ Т. Щербан і С. Максименко – відомих вітчизняних спеціалістів у галузі педагогіки та психології, чимало праць відомих російських вчених В. Давидова, Т. Горюнової, Ф. Гоноболіна, С. Єлканова та інших. У естетико-педагогічному аспекті проблему естетичного виховання особистості розглядали О. Буров, В. Бутенко, М. Каган, А. Комарова, В. Кузнецов, Г. Петрова та ін. У більшості праць прослідковується думка про важливість планомірного свідомого вдосконалення молодого педагога, тим більше в зв'язку зі збільшенням темпу інформаційно-інтелектуального розвитку в сучасних умовах, збільшенні глобального інформаційного тиску на особистість і педагога, і студента та в прямому зв'язку з виникненням і тотальним поширенням сучасних інформаційних цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, можна зазначити найважливіші сторони в поступальному русі на шляху творчого самовдосконалення молодого педагога в умовах модернізації загальноосвітньої школи:

1. Модернізована стратегія й тактика, концепція загальноосвітньої школи, особливості різних етапів модернізації системи, зміна програмних вимог, учбових планів, співвідношення семінарських, лабораторних і самостійних робіт. Незмінність чи, навпаки, корекція виховного вектору загального учбового процесу, якісні особливості виховного процесу на даному етапі.

2. Власне творче, естетичне та професійне самовдосконалення молодого педагога, заповнення ймовірних інформаційно-методичних “прогалин”, створення особистісної індивідуальної рухливої системи ефективних педагогічних знань і навичок, що відповідають конкретним завданням у даний момент [1].

3. Взаємодія зі студентами, постійне її дослідження, з'ясування ефективності та

результатів цієї взаємодії, введення найкращих результатів взаємодії, особистісну індивідуальну рухливу систему ефективних педагогічних знань і навичок.

4. Активна постійна взаємодія зі стрімким навколишнім інформаційно-інтелектуальним простором та мінливим оточуючим соціумом. Свідома ціленаправлена фільтрація зайвого, неважливого, вторинного й винесення квінтесенції даного в концепцію та систему особистісної індивідуальної рухливої системи ефективних знань і навичок.

Процес самовдосконалення вчителя музики повинен базуватись на естетичних основах, завдяки яким розвивається система якостей особистості вчителя. У процесі формування естетичних основ педагогічної майстерності виникає необхідність пошуку таких естетичних чинників, які впливають на характер педагогічної діяльності, зможуть наповнити її естетичним змістом.

У ХХІ столітті проблема вдосконалення особистості складається як мінімум з двох аспектів:

- по-перше, це темп модернізації особистості та міра поєднання традиційного та новаційного;

- по-друге, це ціннісний вектор вдосконалення особистості, тобто гуманістичний, прогресивний або, навпаки, негуманістичний регресивний. І саме постійне спілкування з класичною академічною музикою влюбних формах і проявах створює захисний позитивний фон для подальшого розвитку й вдосконалення особистості педагога, для вірного вибору предмету уважного мистецького дослідження й засвоєння.

У процесі вивчення даної проблеми варто зупинитись на кількох найважливіших аспектах післядипломного вдосконалення особистості молодого педагога засобами музичного мистецтва, які мають на сучасному етапі особливо важливе значення.

Музичне мистецтво, або просто музика – потужний засіб глобальної комунікації. Так, музика майже не потребує перекладачів, вона має особливо глибоку дію на психіку та настрій людини. Зовсім не випадково усі ключові поворотні моменти життя людини обов'язково супроводжуються музикою: хрестини, весілля, поховання і т.д. Музика, не дивлячись, а, може, і всупереч нинішній розповсюдженості – явище святкове, небуденне, а тому майже завжди викликає підвищений інтерес, а звідси й підвищений коефіцієнт “проникливості” у свідомість та підсвідомість особистості. Варто не забувати ефект спільного співпереживання під

ЕСТЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

час колективного прослуховування, яке, безперечно, зближує студентів між собою та педагога із студентами [8]. У цьому сенсі колективні відвідування концертів класичної музики, оперних спектаклів, мають велике позитивне виховне та пізнавальне значення, і молодому педагогу варто не забувати про цю добру “стару-нову” форму спілкування. Результат подібних колективних відвідувань – легше спілкування в буднях, легше й швидше розв’язання малих і великих життєвих, учбових та інших проблем.

Музика – найпотужніший засіб духовного очищення людини. Сприйняття класичної академічної музики – це робота інтелекту людини, та в значно більшій мірі це інтенсивна робота душі. Різноманітність, глибина емоцій, що викликає академічна музика, важко піддається опису. Сугестивна дія музики на настрій людини відома з древності: військова музика викликає ейфоричні настрої, танцювальна – захоплюючо-динамізуючі, релігійна – піднесено-медитативні, ін. Різноманітність настроїв та емоцій неможливо передати повною мірою, оскільки широчезний спектр усіх можливих емоцій теж коливається в зв’язку з епохою, національними особливостями та іншими чинниками. І якщо музичні жанри, які прийнято називати “легкими”, своєю метою ніколи не ставили саме цю особливу емоційну різноманітність музичного висловлювання, то стосовно глибини проникнення в образ, глибини емоційного впливу на особистість – тим більше.

Музика викликає в нас почуття, що не мають назви; вона розширює наш емоційний простір, відкриває в нас сферу, де б могли виникати цілком незвідані почуття. Коли ми слухаємо *таку* музику, ми вступаємо у сферу душі, яку неможливо дослідити інакше, ніж слухаючи *цей* твір. Кожен витвір є модальністю душі, модуляцією душі.

Кожен музичний твір породжує почуття, що не існує більше ніде – тільки в самому цьому творі. Чи не можна сказати, що одна з головних функцій музики – створювати світ одиничних сутностей ладу відчуття? Отже, можемо схилитись до думки П. Рікера, що “саме в музиці в чистому стані здійснюється дослідження нашого афектованого буття” [7].

Музика – вид мистецтва, що спонукає особистість до подальшого планомірного навчання і самовдосконалення. При залученні до слухацької аудиторії нових учасників їх поведінка з часом стає все більш ауто активною, ці учасники нерідко проявляють активність з приводу пошуку нових цікавих музичних творів, творчих колективів. З часом проявляється

бажання систематизувати свої знання в даному різновиді мистецтва, заповнити певні прогалини в біографічній, історичній, аналітичній сфері музичного мистецтва. Подібні пошуки, безперечно, сприяють особистісному вдосконаленню молодого педагога, його інтелектуально-емоційному збагаченню, знаходженню педагога в руслі останніх музичних новин, відчутті себе повноправним учасником загального сучасного музично-творчого процесу. Творчий процес, спрямований на самовдосконалення, безумовно, збагатить молодого педагога, додасть йому неоцінимого досвіду як вивчення та виконання музичних творів сучасних композиторів, так і розширить рамки та діапазон творчих уподобань і можливостей ансамблю й керівника, стане новою цікавою сторінкою біографії колективу, ще одним щаблем вдосконалення й руху вперед.

Справжнє осягнення музичного мистецтва неможливе без активного руху назустріч твору мистецтва як розумом, так і емоційним відчуттям особистості. Цей рух, як і будь-який інший, має свою інерцію, свій темп, тому оптимального значення рух назустріч пізнанню музики може досягнути тільки через декілька разів, і його обов’язково потрібно підтримувати надалі. Саме тому один і той же музичний твір, навіть попередньо відомий, залежно від зовнішніх чинників: настрою особи й навіть ступеню втоми, сприймається особистістю дещо по-різному, і ця різниця іноді може бути досить відчутною. Справжнє виважене розуміння класичного музичного твору визріває після неодноразового прослуховування, іноді в різних виконаннях і відповідно різних інтерпретаціях у живому звучанні та в аудіо запису. Ідеальним варіантом, що “замикає” цикл варіантів знайомства з музичним твором, є виконання його самим слухачем, тобто пізнання твору “зсередини”, через виконавство, точніше, музикування, оскільки далеко не кожен слухач достатньою мірою володіє навиками гри на інструменті.

Музичне академічне мистецтво абсолютною більшістю проявів є концептуальним, твори мистецтва є носіями виважених естетичних, етичних, філософських, стильових норм епохи, національної школи, а тому особливо є цінними саме для пізнання різних градацій “рецепту всесвітньої гармонії”, що емпіричним шляхом був віднайдений і закарбований музичними засобами в різні часи (Бахом, Моцартом, Чайковським, Прокоф’євим, Шостаковичем, іншими видатними композиторами).

Таким чином, спираючись на багаторічний

ЕСТЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

досвід таких видатних музикантів, як композитори Дмитро Кабалевський, Микола Колеса, Левко Колодуб, музикознавці Мілій Кобулей, Фріда Аєрова, Надія Горюхіна, музичні психологи Леонід Бочкар'єв, піаністи-педагоги Семіраміда Хосроєва, Тетяна Кравченко, Олександр Александров та інших, можна рекомендувати наступні апробовані форми й методи вдосконалення:

ОСНОВНІ ФОРМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.

1. Колективні відвідування концертів академічної музики, оперних спектаклів, спектаклів музично-драматичних театрів тощо (разом зі студентами, разом з колегами, самостійно).

2. Колективні прослуховування аудіо записів та перегляд відеозаписів найцікавіших світових, міжнародних, вітчизняних музичних подій (разом зі студентами, разом з колегами, самостійно).

3. Музикування за інструментом, колективний спів – ознайомлення з новими музичними творами різних форм, жанрів, стилів.

4. Музичні експедиції в інші міста, регіони з метою відвідування цікавих концертів, спектаклів, фестивалів, конференцій.

5. Підготовка й виступ в якості виконавця (виконавців) на місцевих, регіональних та інших конференціях, фестивалях, концертах, спектаклях тощо.

На думку автора статті, ці та інші (тут не вказані) форми можливо використовувати виходячи з реалій учбового процесу, вікового цензу, соціальних особливостей, матеріальних можливостей та інших важливих чинників. Важливо те, що помітний ефект настане тільки при більш-менш регулярному вдосконаленні з допомогою вищевказаних форм, і що кожне відвідування, прослуховування або перегляд повинен певним чином бути підготовленим, очікуваним самими слухачами чи глядачами, а після прослуховування або перегляду разом з педагогом, а іноді з більш досвідченими колегами чи запрошеними музикантами, необхідно обговорити, проаналізувати свої індивідуальні враження, відчуття, думки, в процесі дискусії, порівнявши їх з думками інших студентів або колег.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.

1. Метод поступового планомірного вивчення й осмислення певного напрямку в музичному мистецтві, пов'язаному або з стильовими, або з жанровими особливостями.

2. Метод вивчення й осмислення явищ і об'єктів музичного мистецтва по принципу контрастного співставлення.

3. Метод поступового заглиблення (з кількох

спроб, з кількох прослуховувань або переглядів), в об'єкт чи явище музичного мистецтва.

4. Метод суггестивного ознайомлення з явищем або об'єктом музичного мистецтва, пов'язаний з охопленням за короткий період великого пласту музики.

5. Метод суггестивного ознайомлення з явищем або об'єктом музичного мистецтва, пов'язаний з охопленням музичного твору великої глибини й складності, що є на грані можливостей сприйняття особистості на даний час.

Зрозуміло, що вказані методи є основними, в реальному використанні можливі різні поєднання, модифікації, різний темпоритм чергування й використання.

Також, хочемо зупинити увагу **на рівнях** вдосконалення особистості педагога, найважливіші з яких на думку автора є наступні (з порядку зростання):

1. Комунікативні вміння й навички. Для студентів має дуже велике значення. Саме здатність швидко знайти потрібну тональність спілкування з більш молодим і несхожим по світогляду поколінням пришвидшує або, навпаки, сповільнює появу результатів спілкування.

2. Новизна й актуальність інформативно-фахової наповненості особистості педагога. Цей рівень досягається постійним контролем за останніми новинами в галузі, поточним аналізом і відбором найвагоміших і найцікавіших подій та явищ.

3. Педагогічна майстерність, педагогічна спрямованість молодого педагога. Потребує напрацювання певного власного досвіду, переломлення його через отримані у ВНЗ теоретичні знання, запозичення кращих методів, прийомів як у більш досвідчених колег, так і через критичний аналіз власної педагогічної діяльності.

4. Морально-світоглядне вдосконалення особистості молодого педагога. Воно особливо важливе в сучасному світі, має свою динаміку зміни, більш інтенсивну в молодому віці, але повинне зберегти загально-гуманістичний ціннісний вектор.

Висновки. Отже, складність і суперечливість сучасного стану соціокультурного розвитку суспільства зумовлює загострення уваги педагогічної науки й практики до питань музичного виховання, розвитку естетичної культури та музично-естетичного смаку тощо. Однією з головних проблем сучасної освіти є післядипломне вдосконалення молодого педагога, де увага до естетичної діяльності має велике значення.

На сучасному етапі педагогічний досвід свідчить, що впровадження музично-педагогічних технологій у розвиток школи, результативність музичних досягнень школярів значною мірою залежать від творчої активності та зацікавленості вчителів, здатних по-новому застосовувати отриману професійну підготовку в нових умовах сьогодення.

Таким чином, провідний принцип самовдосконалення творчої активності вчителя музики ґрунтується на педагогічній концепції, яка орієнтується на закономірності самої музики й вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва на основі особистісно-діяльнісного підходу.

1. Баженова Л. Самовдосконалення вчителя (особистісно-зорієнтований тренінг) // Психолог. – 2002. – № 4.

2. Баженова Л. Учитель вчора, сьогодні і завтра: особистісно-орієнтований підхід до науково-методичної підготовки вчителя // *Управління освітою*. – 2001. – №15. – С.13.

3. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. видання. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.

4. Максименко С., Щербан Т. Професійне становлення молодого вчителя. – Ужгород: “Закарпаття”, 1998. – 96 с.

5. Рейзенкінд Т. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики //Рідна школа. – 2001. – №7. – С. 56 – 58.

6. Економова О., Бахонько Н. Розвиток творчої діяльності педагогів-музикантів. Серія "Освіта: технікуми, коледжі". – К., 2003.

7. Рікер Поль. *Естетичний досвід/з кн. “Критика та переконання”* (перекл. з фр. Антон Водяний) – <http://www.duh-i-itera.kiev.ua/duh-i-litera/15-16/5print.htm>

8. Ружицький В.А. Методичні поради щодо розвитку професійних умінь учителя образотворчого мистецтва – <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-1/08rvavom.htm>

9. Ткачова Н.П. Творча активність учителів музики загальноосвітніх шкіл//Педагогіка. – 2005. – №4.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d a

?

*“Твій дім – це перший крок і слово.
Твій дім квітучий, мов калина...
Твій дім – це ніжна колискова,
Твій дім – це наша Україна”.*

*“Пісня душу голубить,
Землю теплом зігріває,
Як мене матінка любить,
Рідному слову навчає”.*

Мар'яна Вайдич-Андрусь
поетеса Закарпаття